

Стаття 12. Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави.

Конституція України.

Кіровоградщина — край козацької слави і всесвітньо відомих театральних корифеїв, край неозорих ланів і невичерпних надр, край, де виплавляється нікель і видобувається уран, де виробляється олія і сучасні сільсько-господарські машини... Але головне її багатство — люди: незалежні, сильні, розумні і працьовиті. Вони виборювали та обстоювали Незалежність України разом з усім українським народом, а пізніше розбудували незалежну державу. І серед них ті, хто залишив в її 30-річній новітній історії яскравий слід...

Понад 20 років у Кропивницькому діє дитяча кінотелестудія «КУ-раж». Її керівники Володимир Крутоус (на знімку з юними кіноманами) і Наталя Устименко, які свого часу працювали в редакції дитячих програм на обласному державному телебаченні, навчають дітей віком від шести років акторської майстерності, тележурналістики, сценарної справи, операторської роботи. Разом вони знімають повнометражні і короткометражні фільми, створюють телепроекти, відеоролики тощо. Фільм «Метелик» — володар гран-прі Міжнародного дитячого кінофестивалю NEXT в Одесі. До 30-річчя Незалежності України зняли короткометражний фільм «Мотря».

Фото надано автором.

Кіровоградщина: не лише аграрний край

Кіровоградщина — область, що простяглася від Дніпра до Південного Бузу. Аграрний регіон, який дав світові еталон чорнозему. Серце України, яке з давніх часів і дотепер б'ється завдяки рушійній силі людей, котрі тут живуть. Це земля скіфів і русичів, козаків і кіборгів.

Колись нею проходили південні кордони Київської Русі, а її степи були постійною ареною зіткнень із печенігами, з половцями. Саме тут, поблизу Торговиці, в 1362 році відбулася легендарна Синьоводська битва, що скинула монгольське ярмо і задовго до Євромайдану підтвердила європейські прагнення нашого народу. І хоч би як намагалися ворожі пропагандисти намалювати в центральній Україні безлюдний степ, ще за часів козаччини тут були Бугогардівська, Інгульська паланки Запорозької січі, згодом стояв Чигиринський полк Гетьманщини. Безліч козацьких зимівників і хуторів стали пізніше селами, містечками і містами. Одне з таких, Крилів, навіть отримало Магдебурзьке право...

В Єлисаветграді пройшов своє становлення перший український професійний театр. Марко Кропивницький, Микола Садовський, Марія Заньковецька, Панас Саксаганський, Михайло Старицький ще на початку ХХ століття ставили «Енеїду», «Катерину», «Запорожця за Дунаєм» і навіть Гоголя українською мовою.

Саме з наших теренів вийшли ті, хто формував національну політику після Жовтневого перевороту 1917 року в Росії. Володимир Винниченко, чий ім'я має нині педагогічний університет, бачив Україну незалежною.

Це область, яка пережила Голодомор і Холокост. Тож зовсім не дивно, що, маючи таку історію, голосами майже дев'яноста чотирьох відсотків вона обрала Незалежність України під час референдуму в грудні 1991 року.

Що ж змінилось за останні тридцять років? На жаль, з одинадцяти цукрових заводів в області залишилося лише два. Зупинили свою роботу колись провідні підприємства металургії. Більше немає вугільних шахт. Сьогодні ми боремося за уранові... Утім, хочеться вірити, що найскрутніші часи позаду. Зрештою, маємо помітний поступ, а відтак силу впевнено рухатися вперед.

Осучаснилися підходи до ведення сільського господарства, активно запрацював малий і середній бізнес. Модернізувалися великі підприємства, що залишилися у спадок від радянського минулого. В області ведеться видобуток ільменіту, урану, нікелю, коаліну та графіту. Маємо перспективні поклади золота, танталу і ніобію, затребуваного в сучасному світі літію. Триває розвідка інших корисних копалин.

Символічно, що до 30-річчя Незалежності саме Кіровоградщина об'єднає схід і захід країни потужною дорожньою артерією М30. Дорожнє будівництво і значна кількість успішних інфраструктурних проєктів стали поштовхом до розвитку туристичного потенціалу регіону. Цікавими для туристів є пам'ятки природи, унікальна вузькоколійка, яку силами багатьох людей вдалося зберегти, трипільське протомісто в Небелівці, рештки золотоординського Ябгу-города, Монастирище, земляна фортеця св. Єлисавети, цегляна архітектура старого Кропивницького та багато інших принад. Широко відомі театральні фестивалі. Неабияку цікавість у країні та за її межами викликає щорічна виставка АгроЕкспо.

За все це не в останню чергу завдячуємо нашим славетним воїнам, які стримують російських бойовиків на сході країни, легендарним кіборгам, воїнам 3-го полку спецназу імені Святослава Хороброго. Ці залізні хлопці пройшли через пекло в Краматорську, Ізвариному, Іловайську, Дебальцевому, Авдіївці і понад 240 діб боронили Донецький аеропорт.

Так, у реалізацію планів і стратегій обставини часто вносять свої корективи, але попри тимчасові виклики розвиток потужного регіону в серці України спинити неможливо.

Сергій ШУЛЬГА,
голова Кіровоградської обласної ради.

Найбільший скарб — люди

24 серпня Україна відзначатиме 30-ту річницю своєї Незалежності. Для українців це переломна точка та день гордості. Ми вкотре зможемо констатувати для себе, що нам усе під силу. І це на-справді є так.

Безумовно, у кожного різні погляди на становлення Української держави. Дехто скаже, що можна було б за цей час досягнути більшого. Та, на моє переконання, 30-річна незалежна Україна і так чимало зуміла, пережила, а що найголовніше — набула досвіду. А досвід — це найцінніший актив, який взагалі існує в цьому світі. На всі репліки скептиків у мене є одна відповідь: чарівної палички немає, зміни творять люди. Що більше буде тих, кому небайдуже, то більше якісних перетворень реалізуємо. Саме тому я хочу говорити про таку цінну для нас Незалежність через призму особистостей, які доклали сил у розвиток держави. Вірю і знаю, що їх тисячі. Я згадаю лише про тих, хто родом саме з Кіровоградщини, бо нашій області є ким пишатись і кому дякувати.

Україні — 30. Тож символічно розповім про трьох титанів. Для мене вони — уособлення справжньої чоловічої сили та незламного патріотизму.

І насамперед хочу познайомити співвітчизників із Семеном Сорокою — правозахисником, зв'язковим УПА та громадсько-політичним діячем. Це людина, яка до останньої клітинки відчула на собі всю складність боротьби за наше право бути вільними. Завдяки Семену Климовичу в 1991 році над тодішнім Кіровоградом замайорів синьо-жовтий стяг. Любов до рідної землі була його філософією і сенсом життя. І це відчувалось у кожному його слові. На жаль, Семена Климовича вже чотири роки як немає з нами. Але саме завдяки йому наша молодь знає, що Незалежність не далась нам легко.

Вона була вистраждана у прямому сенсі цього слова. Саме тому не менш важливо було її виплекати.

Великий внесок у розвиток держави зробив ще один наш земляк — Євген Марчук. Він був родом із села Долинівка Гайворонської громади. Виріс у простій селянській родині, здобув професію вчителя української мови та літератури, але життя розпорядилось по-своєму. Євген Кирилович став четвертим Прем'єр-міністром України. Хоч і займав високу посаду, але не мав у собі зверхності. Для нього були характерні зовсім інші якості — внутрішня міць, мудрість і далекоглядність. Саме тому його так поважали. Але, на жаль, Євген Кирилович 5 серпня помер через складні наслідки коронавірусної хвороби.

Безсумнівно, потрібно згадати про біль України — загиблих військових на сході і Героїв Небесної Сотні. Це люди, які обстоювали цінності і свободу нашої держави впродовж останніх років. І саме через це кожному з них довелося піти з життя передчасно. Серед них — і наш Віктор Чміленко. Він працював на землі в Бобринці й розвивав свою справу. Мав дуже багато друзів. До нього завжди можна було прийти по раду. «Чміль» ніколи не міг змиритись із несправедливістю. Саме тому брав активну участь у Євромайдані, де 20 лютого 2014 року його вбила куля снайпера. Загинуло тіло, але не дух. Про нього згадують, його фразами досі говорять, бо це була Людина з великої літери.

Ми маємо пам'ятати про внесок Семена Сороки, Євгена Марчука, Віктора Чміленка та всіх тих, хто не чекав, а діяв.

Завдання нашої честі й совісті — зберегти й примножити те, що вони залишили нам у спадок. А ще — захоплюватись і пишатись Україною, бо вона в нас єдина.

Марія ЧОРНА,
голова Кіровоградської обласної державної адміністрації.

ФОТОФАКТ

Упевнено продовжує сімейні хліборобські традиції батьків заступник голови фермерського господарства Івашина агроном Володимир Івашина із села Благодатне Кетрисанівської громади.

Фото надано автором.

Тридцять видатних будівничих

...**Лариса Андрєєва** — одна з найкращих менеджерів медицини області, яка пройшла шлях від сільського дільничного педіатра в до головного лікаря обласної лікарні. Свого часу керувала лікарнею № 1 Кіровограда, очолювала обласне управління охорони здоров'я, займала посаду заступника міського голови. Десять років жінка керує закладом із 1700 співробітниками і 785 ліжками стаціонару, де щороку отримують консультативну допомогу понад 100 тисяч пацієнтів, до 30 тисяч проходять стаціонарне лікування. У 18 операційних проводять по 10—12 тисяч операцій.

Однією з перших в Україні жінкою-мільйонером стала колишня вчителька **Ганна Антоньєва**, яка створила «Артемід», де працювали тисячі людей, а мільйони українців споживали її продукцію — в 1997-му кожна п'ята пляшка горілки була «Артеміда».

Відомий в радянські часи радіозавод після розпаду СРСР не зник, а перетворився на потужне НВП «Радій» — найбільша заслуга в цьому його керівника, голови наглядової ради, почесного громадянина Кропивницького **Євгенія Бахмача**. Підприємство модернізувалося і почало випускати системи захисту АЕС та протипожежне обладнання. Саме на «Радії» було створено комплекси управління і захисту для 2-го блока Хмельницької та 4-го блока Рівненської АЕС. Його продукцією зацікавилися за кордоном, зокрема в США. Підписано угоду про стратегічне партнерство між ПАТ «НВП «Радій» та «Curtis-Wright Corporation» з модернізації систем безпеки ядерних об'єктів в США з використанням інноваційної платформи RadICS, розробленої та виготовленої на «Радії».

У тому, що 10 відсотків української соняшникової олії виготовляється в Кіровоградській області, а Україна — № 1 у світі з її виробництва, велика заслуга **Станіслава Березкіна**. Він одним із перших озвінчив перспективи і потенціал вирощування та переробки соняшнику та сої і створив кілька переробних заводів: «Система ССБ», «Сонола», «Креатив», GREENSTONE. Як народний депутат трьох скликань, активно сприяв ремонту сільських шкіл, лікарень, амбулаторій...

Завдяки тренеру збірної УРСР із бейсболу, члену виконавчого Європейської конфедерації бейсболу **Олегу Бойку** Кіровоград-Кропивницький став столицею українського бейсболу, а місцева бейсбольна команда «Горн» («Біотехком-КНТУ») — чемпіоном країни, й утримує це звання впродовж 1995—2020 років.

Андрій Бродський «з нуля» створив ВКФ «Велта» — перше в області велике підприємство з видобутку титанової руди, бюджетотворююче підприємство Новомиргородської громади. У виробництво інвестовано понад 100 мільйонів доларів.

А колишній директор двох найбільших заводів «Червона зірка» і «Гідросила» **Віктор Жовтобрюх** створив завод «Ось». Завдяки йому збудовано десятки житлових будинків, кілька дитячих садків. За пайової участі заводів був побудований і водовід «Дніпро—Кіровоград».

Відомий в Україні і за рубежом письменник **Олександр Жовна** видав кілька книжок. Його оповідання «Маленьке життя» входить до шкільної програми з української літератури. Зняв кілька фільмів, у тому числі з режисером Романом Балаяном. Маючи нагороди і звання, продовжує працювати дефектологом у місцевому інтернаті для дітей з особливими потребами.

Валерій Кальченко в різні часи був міністром, членом РНБОУ, головою ОДА, народним депутатом. Був будувач елеватори, ферми, будинки для переселенців з Чорнобильської зони. Свого часу

відмовився від ордена «За заслуги» від В. Януковича.

Народний артист України **Анатолій Коротков** — хореограф, педагог, громадський діяч, професор, завідувач кафедри хореографічних дисциплін ЦДПУ імені В. Винниченка. Створив обласний загальноосвітній навчально-виховний комплекс (гімназія—інтернат—школа мистецтв, у народі — школа Короткова), де навчаються майже 1000 талановитих вихованців. Творча лабораторія закладу — народний хореографічний ансамбль «Пролісок» — лауреат міжнародних та республіканських фестивалів, володар Гран-прі міжнародного фестивалю «Слов'янський базар» та V міжнародного фестива-

Центральної Ради України, главу Директорії. Написав чимало праць з історії української літератури, видав багато книжок. Свого часу відмовився від посади президента найкрупнішого вузу країни — Києво-Могилянської академії, щоб займатися науковою та літературною роботою. Був першим секретарем Кіровоградської організації НСПУ.

Великий внесок в українську культуру зробив співаючий ректор **Михайло Поплавський**. У голонді 90-ті підтримував творчу спільноту, влаштував у керований ним інститут артистів, музикантів та акторів. Народний депутат кількох скликань. Створив солідний аграрний бізнес у рідному районі, побудував бага-

Академічний театр музики, пісні і танцю «Зоряни» (художній керівник народна артистка України Антоніна Червінська).

лю «Mondo in Musica» («Срібний дельфін», Італія), дипломант I Всеукраїнського фестивалю конкурсу народної хореографії імені П. Вірського. Гастролі — країни Балтії, Болгарія, Греція, Італія, Марокко, Нідерланди, Німеччина, Росія, Франція, Югославія, Японія та ін.

Створений **Анатолієм Кривохижею** танцювальний колектив «Ятрань» певний час був чи не головним хореографічним колективом України і представляв українське танцювальне мистецтво по всьому світу.

Колишній директор ВАТ «Кіровоградська швейна фабрика «Зорянка» **Володимир Курбатов** понад 30 років беззмінно керував підприємством, пропрацювавши на ньому загалом майже 60 років. Завдяки збереженості ним бази в роки Незалежності «Зорянка» почала співпрацювати з відомими європейськими брендами «Betty Barklay», «Gil Bret» та «Isabell Fasion» (Німеччина), «PRADA» (Італія), «Lener Cordier» (Франція).

Відомий український художник-самоук **Андрій Ліпатов** створив десятки неймовірних, унікальних полотен, на яких увічнів обласний центр і його жителів. Кілька картин зберігаються в обласному Музеї мистецтв а муралом «Серце міста» (копія малюнка А. Ліпатов) прикрашене його приміщення. Учасник багатьох міжнародних та персональних виставок.

Заслужений діяч мистецтв, хоровий диригент, почесний громадянин Кропивницького **Юрій Любич** створив музично-пальний камерний хор із 40-річною історією, де зібрав десятки кращих виконавців краю, а також дитячий хор та жіночий хор PRIMA VISTA.

У так звані лихі дев'яності, з 1991-го по 1998 рік, обласний центр очолював **Василь Мухін**, визнаний найефективнішим за роки Незалежності України міським головою як адміністратор та господарник.

Письменник, науковець **Володимир Панченко** «повернув» краю одного з найвидатніших і найважливіших його уродженців — Володимира Винниченка, одного з найпопулярніших драматургів Європи початку століття, автора першого Універсалу

то ресторанів на трасі Київ—Одеса. Свою пісню «Юний орел» назвав так тому, що на гербі Кіровоградщини зображений степовий орел.

Багаторазовий чемпіон України, володар Кубка і Суперкубка країни, Кубка УЄФА, багаторазовий кращий воротар України **Андрій П'ятов** найдовше в історії збірної зміг втримати свої ворота «сухими» — понад вісім матчів поспіль (752 хвилини). Двічі кавалер ордена «За мужність». У 2012 році привіз у Кіровоград Кубок УЄФА!

Колишній генеральний директор, голова наглядової ради АТ «М'ясокомбінат «Ятрань» **Андрій Райкович** двічі обирався міським головою Кропивницького. Український політик. Заслужений працівник сільського господарства, кавалер орденів Ярослава Мудрого V ступеня та «За заслуги» I, II, III ступенів. «У такі дні хочеться говорити про збудовані підприємства, школи, лікарні, новий міський транспорт, комфортні дороги. Вони у Кропивницькому з'явилися, і за цим велика праця людей. Але маємо також і величчя та скорботні символи нашої Незалежності — меморіали і пантеони сучасних українських Героїв, які сьогодні віддають своє життя за свободу і незалежність рідної землі. Пишаємося тим, що саме в нашому місті дислокується легендарний 3-й полк спеціального призначення — наші нескорені «кіборги». Ніщо не дається так важко, як свобода і незалежність держави. Слава всім її Героям!»

Володимир Савченко створив єдиний в Україні Центр традиційного карате, — головну базу підготовки збірних України з цього виду спорту. Брав участь у змаганнях у всьому світі. Як президент Федерації традиційного карате України, жив не в Києві, а в Кіровограді-Кропивницькому.

На різних посадах — головою облвиконкому, дві каденції — головою облради, представником Президента в області, головою обласної державної адміністрації — **Микола Сухомлин** керував Кіровоградщиною багато років. Обирався головою старійшин при ОДА... Людина державного рівня. Все своє трудове життя активно сприяє розвитку промисловості та економіки області.

Героя України, кавалера орденів Богдана Хмельницького, учасника АТО/ОСС, полковника ЗСУ **Олександра Трепака** більше знають, як командира 3-го окремого полку спецпризначення імені князя Святослава Хороброго. Офіцер брав участь у багатьох військових операціях, зокрема, був старшим військовим начальником з оборони аеропорту «Донецьк».

Григорій Урсол створив першу в області приватну клініку — лікарню Святого Луки.

Роботи видатного українського скульптора **Віктора Френчка** за роки Незалежності встановлено по всій області, а меморіальних знаків його авторства просто не злічити.

Першу в області приватну художню галерею створив **Микола Цуканов**. У ній він провів сотні виставок, випустив десятки книжок, реалізував чимало благодійних проєктів. Один із найвідоміших в Україні і за кордоном — Всеукраїнський благодійний дитячий конкурс «Щаслива дитина — квітуча Україна: «У серпні 1991-го ми, депутати міської ради, стоячи аплодували прийняттю Верховною Радою Акта проголошення незалежності України. Тоді я зрозумів головне: потрібно щоб кожен із нас робив все для розвитку держави. Тому й народилася галерея «Єлисаветград», конкурс, в якому за останні роки взяли участь понад 14 тисяч дітей. Їхні малюнки побачили в 17 країнах світу, вони стали найкращим послом миру. Зустрічаючи свято Незалежності, кожен із нас повинен запитати себе: що я особисто зробив для України?»

Герой України **Віктор Чміленко** — один із Героїв Небесної Сотні. Патріот, правдолюб, правдоборець, який видав своє життя на Майдані, обстоюючи головні принципи людяності, свободи, демократії...

Народна артистка України, одна із засновників і художній керівник академічного театру музики, пісні і танцю «Зоряни» **Антоніна Червінська** відома далеко за межами Кіровоградщини та України своїм вокальним талантом і неповторним голосом, який земляки називають золотим.

Павло Штутман починав трудову діяльність як рядовий працівник найбільших в області підприємств «Червона зірка» і «Гідросила». Згодом очолював заводи і перетворив їх на групу компаній, що діють в інших областях України і за кордоном. Ініціатор і організатор найбільшої в країні аграрної виставки «Агроспо».

Людмила Шубіна — бізнес-леді, благодійник і меценат. Створила кілька успішних підприємств, зокрема за медичним, реабілітаційним напрямом, одне з яких випускає візки та інше ортопедичне обладнання для людей із обмеженими можливостями. За власні кошти будує палати реабілітації в лікарнях, встановлює пам'ятники жертвам Голодомору, бере участь у благодійних аукціонах: «Для мене, як для онуки репресованого, Незалежність — це насамперед виконання заповідей мого діда. Це гарантія того, що ганебні події, які мали місце під час радянського режиму, ніколи не повторяться».

Своїм надзвичайним внеском в сферу охорони здоров'я в пам'яті земляків залишиться і легендарний лікар-онколог **Володимир Яриніч**, який десятки років керував обласним онкодиспансером. У тяжкі дев'яності заклад продовжував лікувати людей, його керівник не звільняв працівників, будувалися нові корпуси. Сам В. Яриніч розробив нову методику лікування раку шлунка. У числі перших в Україні під його керівництвом стали застосовувати плазмовий скальпель...

Тридцять видатних особистостей Кіровоградщини часів Незалежності обиралися за версіями журналістів провідних медіа Кіровоградщини: газет «Діалог», «21-й канал», «Україна Центр», «Селянська газета» та ін. Визначені за максимальним числом згадувань.

Фото надано автором.

ХРОНІКА

1992 рік — започатковано Всеукраїнський фестиваль «Калиновий спів».

1993 рік — заснована МААК «Урга» — одне з провідних авіаційних підприємств України. 1994-го його внесено до списку перерівників ООН та Міжнародної організації цивільної авіації (ICAO).

1994 рік — у власність держави перейшла унікальна колекція О. Ільїна: сотні виробів періоду з IV тисячоліття до н. е. до перших століть н. е., бронзової доби, унікальних пам'яток літератури, грамофонних платівок із прижиттєвими записами Ф. Шалаяїна, О. Нежданової, Е. Карузо. Вартість колекції на той момент оцінювали в мільярд доларів!

1995 рік — з нагоди 150-річчя від дня народження драматурга, корифея українського театру І.К. Карпенка-Карого (Тобілевича) в Кіровограді відкрито міський літературно-меморіальний музей його імені.

1996 рік — заводи «Автоштамп», «Віра-Сервіс», «Поліграфтехніка» та «Етал» об'єдналися в перший в області концерн і розробили та випустили новий зернозбиральний комбайн «Лан».

2003 рік — порівняно з 2000-м виробництво мостових кранів зросло в 9,3 раза, тракторних сівалок — в 3,7, тракторів — у 3,8 раза. Удвічі зросло виробництво м'яса та ковбасних виробів. Експорт товарів становив майже 100 мільйонів доларів США.

Із селища Старий Крим у Кіровоград почали переводити підрозділ, відомий нині як 3-й полк спецназу. Про його існування суспільство дізналось у 2014-му завдяки «кіборгам» — захисникам Донецького аеропорту.

2006 рік — за обсягами виробництва область досягла рівня 1990 року.

2012 рік — урочисто відкрили відреставрований академічний обласний український музично-драматичний театр імені М. Кропивницького.

2013 рік — уперше відбулася виставка «Агроспо» (на знімку), яка стала однією з найбільших у країні та ввійшла в десятку найбільших в Європі (125 тисяч квадратних метрів виставкової площі. Середнє число відвідувачів — 40 тисяч).

2014 рік — на Майдані Незалежності застрелено фермера Віктора Чміленка, немирного борця із несправедливістю та корупцією. Героя Небесної сотні, якому посмертно присвоєно звання «Героя України». Його іменем названо вулицю в Кропивницькому.

2016 рік — Кіровоград перейменували на Кропивницький.

2018 рік — удесяте за роки існування області зібрано понад три мільйони тонн зернових і зернобобових культур і вперше — 1,4 мільйона тонн насіння соняшнику.

2021 рік — у Кропивницькому відкрили етно-лабораторію «Баба Єлька» — збирання автентичних народних пісень, старожитностей тощо.